

Bohdan Chmelnický

Autor: Karel Veliký

K dějinám zneužívání ukrajinské identity

Slovo Ukrajina mělo původně význam ryze zeměpisný. Jako „okrajiny“ se označovaly pohraniční pásy při jižních hranicích polsko-litevského a moskevského státu, vystavené nájezdům asiatských kočovníků. První písemný doklad tohoto označení však spadá již do konce dvanáctého století, kdy se kyjevský letopisec zmiňuje o jakési okrajině v dnešní poltavské oblasti a v Haliči: „kníže Rostislav přišel do haličské okrajiny,“ píše. Pojem – bez jakéhokoli národnostního významu – se v letopisech opakovaně vyskytuje ještě během století třináctého, pak však na dlouhou dobu z pramenů mizí. Opět se objevuje až ve století šestnáctém a to stále ve významu pohraničního území. Rozdíl je pouze v tom, že tentokrát již označuje území středního Dněpru, pozdější kyjevské gubernie, která koncem onoho století utvoří jmenovanou jihovýchodní pohraniční provincii polsko-litevského státu. A byli to právě Poláci, kdo označení této své periferie ve formě „ukrajina“ zprostředkovali jiným národům: roku 1590 jej katolický kyjevský biskup **Józef Wereszczyński** užil při popisu osídlování nově získaných ruských území k polskému státu; „Ukrajinou“ nazval dnešní kyjevskou oblast také polský kronikář J. Bielski; tentýž název stojí ve smlouvě záporožských kozáků s polskou vládou z roku 1619 či v listech polského magnáta Zbaražského polskému králi, ba na zeměpisné mapě z téže doby, uložené v pařížské národní knihovně, kde rovněž vyznačuje kyjevské území. A tak zatímco jiné „okrajiny“ časem zanikaly, z „okrajiny“ v Podněpří se během sedmnáctého století, v dobách kozáckých bouří, stala „Ukrajina“ názvem velké země, která dosud nikdy nebyla jedním celkem. Stalo se to takto: jméno, označující jen pohraniční marku se vlivem kozáctva rozšířilo na celé jím ovládané území v dolním Podněpří. A domorodé obyvatelstvo tak postupně samo začalo nazývat zemi, kde žilo – odráží se to v lidovém básnictví, historických zpěvech i projevech kozáckých atamanů sedmnáctého věku.

Nelze tedy říci, že by jméno Ukrajiny bylo jen umělým produktem nové doby, vynálezem a propagandistickým nástrojem francouzsko-rakousko-německo-polským z devatenáctého století s protiruskou tendencí, jak se lze dočíst u některých tehdejších ruských historiků. Lze však vcelku souhlasit se známou poučkou pražského Žida Gellnera a jemu podobných, od devadesátých let tak často papouškovanou vždy vzorně služebnou českou inteligencí (ještě že paměť **dvounohého hmyzu** je tak kratičká!), že Ukrajinci jsou až výtvozem nacionalismu a jazykové konvence téhož století, neboť právě až tehdy původní zeměpisný a teritoriální výraz nabyl povahy jména národního, etnického. Do té doby byli prostě Rusy, pro „Moskaly“, příslušníky moskevského Státu, Malorusy či Rusíny (Ruthenus podle Ruthenie, jak se nazýval stát založený Normany: „Rusios, quos alio nomine Nordmannos apellamus, Slované převzali jméno svých pánů; Finové ostatně dodnes nazývají Švédsko „Ruotsi, Rots“), tehdy se z nich však, v konfrontaci s Poláky, Židy a Velkorusy (= Moskaly) stávali prostřednictvím několika národně obrozeneckých kroužků a časopisů Ukrajinci. Zajisté, národní, nacionalistická až šovinistická historiografie si vypracovala celý košatý ukrajinský mýtus, to je však obdobné, jako když ta naše básnila „vývojovou linii“ českého státu od tzv. „**Sámovy říše**“ známé z jediné „Fredegarovy“ **zprávičky**. Tak se lze dočíst, že ukrajinština se vyvinula přímo z praslovanštiny, že Ukrajinci jsou jako přímí potomci starých východních Slovanů čistší a slovanštější rasou nežli Velkorusové přespříliš míšení s Finy a Litevci, vznik ukrajinského národa prý sahá až do šestého století (byl totiž ztotožněn s Jordanovými Anty), takže je starší než Velkoruský a hlavně od jeho dějin zcela oddělený! Střední oblast Dněpru je tedy jeho pravlastí, žil zde souvisle odedávna, předkové dnešních Ukrajinců rozhodně nepřitáhli až v pozdním středověku z Karpat, aby osídlili území vylištěné po tatarských vybičecích a zotročujících taženích. A byli to Ukrajinci, kdo založil Kyjevskou Rus – Nestorova kronika i Píseň Igorova jsou prý jejich dílem a další a další kollároviny.

K reálnému podhoubí ukrajinské identity zde nutně také pouze telegraficky: etnická a jazyková diferenciacie na tak obrovském území pochopitelně probíhala odpradávná. Obyvatelstvo jihozápadní Rusi se přirozeně mísilo s jinými národy-kmeny než Rusi severovýchodní. Takto vzniklé rozdíly ještě umocňovala rozdílná správa a nadvláda. Naopak pojítkem všech Rusů byla pravoslavná víra (původně z byzantského Cařihradu). Ukrajinská identita ve vlastním slova smyslu, ve významu národně-národnostním, se začala utvářet v šestnáctém a sedmnáctém století v konfrontaci s polskou kolonizací, kdy se výše zmiňovaná „okrajina“ polsko-litevského státu (tzv. **Rzeczpospolita**, od 1569) stala místem odporu proti polskému aristokratickému panství: znevolňování sedláků, vytlačování ruštiny coby správní řeči, katolizace ve snaze odtrhnout pomocí víry jihozápadní Rusy od Moskvy, příliv Židů, proti jejichž pověstné nenasytné bezohlednosti muselo i polské panstvo domácí bezbranné obyvatelstvo chránit zvláštními zákony... A zatímco vyšší vrstvy se zhusta polonizovaly, mnozí z těch nižších volili raději útěk do „pustých polí“ a přidávali se ke kozákům. Tak se tento původně tatarsko-turkický fenomén definitivně poslovanštil a přísně vojácká organizace se stala i politickou mocí: protože Poláci potřebovali kozáckou vojenskou pomoc proti Turkům, byla pravoslavným posléze přiznána svoboda víry. Pravoslavný Kyjev chráněný kozáckou obcí však nemá ještě zhola nic do činění s pozdějšími separatismy. Naopak, legendární kozácký povstalec **Bohdan Chmelnický** hodlal osvobodit celý národ ruský z polského panství, bít se za ruské pravoslaví a sloužit carské moci „na věčné časy“ (k tomu, ovšem z polské perspektivy, viz vynikající dvoudílný filmový epos *Ohněm a mečem* r. J.

Hoffmana, 1999). Připojením kozácké Ukrajiny roku 1654, ovládané do té doby Poláky, k Moskvě, se myšlenka moskevského velkoknížete Ivana III., pozdní ratolesti germánského rodu Rurikovců z patnáctého století, o nutnosti sjednotit všechny ruské mateřské země (otčiny) staré Kyjevské Rusi knížete Vladimíra přiblížila k uskutečnění...

Rus vždy bývala předmětem útoků (nájezdů, záborů, zotročování a plenění); od středověku je vedli asiatské, orientální Mongolové, Polovci-Kumáni, Tataři, Turci, od Západu pak Litvané, Poláci, Švédí, Němci (mečovní a němečtí rytíři), ba Uhři. Zato jakékoli možné či faktické rozšíření moskevského Státu na Západ chápali posledně jmenovaní útočníci vždy jako největší ohrožení „evropské kultury“, „stability kontinentu“ – svých mocenských zájmů a sdružovaly se proto do rozličných aliancí. Války, aby Rus nepostoupil k moři, ať už Baltskému či Černému, se vedly po celá staletí. Pomiňme starší dobu a přejděme do století devatenáctého, kdy již mezi maloruskými intelektuály (romantickými národopisci pěstícími vlastivědu) existovalo ukrajinské národní uvědomění. Tím se konečně dostáváme k meritům článku.

1) Nejkurioznější plán, jak si tímto uvědoměním dobře posloužit vypracovali roku 1808 Francouzi, zamýšlející pro připravovaný vpád do Ruska získat v kozáctvu (totiž v jeho polonizované „věrchušce“) posilu a vytvořit na Ukrajině „nezávislý stát“ jménem **Napoléonide** (!), jenž by „provždy“ zamezil proniknutí Ruska směrem k Černému moři. Za tím účelem úředníci francouzského zahraničního úřadu sepsali o Ukrajině řadu publikací, zdůrazňovali v nich „touhu Ukrajiny po nezávislosti“ a své školené pověřence hodlali vysílat, aby tamnímu lidu připomínali „slavnou minulost“, rozdmýchávali a udržovali v něm nespokojenost a popuzovali jej proti Moskvě (díky Kutuzovovi však Napoleon na Ukrajinu nepronikl).

2) Od krymské války 1853–1856 se stoupenci „ukrajinské nezávislosti“ stali i úředníci rakouští (po 1. dělení Polska roku 1772 se celá Halič se Lvovem stala součástí habsburské říše, o tři roky později i Bukovina s početným /malo/ruským obyvatelstvem), když štědře podporovali ukrajinské narodničení, zejména vzrůst jeho protiruského směru, aby ukrajinofilství a ukrajinského kulturně-politického separatismu využívali pro své zahraničněpolitické cíle: k oslabení Ruska a posílení vlastních pozic.

3) V tutéž dobu se k podpoře ukrajinské emancipace přidalo i Prusko, s nelibostí sledující prudký nárůst ruské masy na vahách evropské politiky. Heslo „Svobodná Ukrajina“ se pak mělo stát účinným nástrojem jeho politiky – klínem k rozbití jednoty Ruska a odtržení západoruských oblastí od něj. Tento program, otištěný roku 1854 v *Preussischer Wochenblatt*, je základem všech pozdějších německých výhledů. Nezávislá Ukrajina s kyjevskou univerzitou byla po dlouhou dobu konstantou představ **Alfreda Rosenberga** o východním uspořádání. Ukrajínští národní revolucionáři u něho již ve dvacátých letech bývali častými hosty.

Jsou-li pro české národní obrození vzorem i soupeřem především Němci, na vzniku ukrajinského národa se nejvíce podíleli Poláci, a to i v době, kdy v devatenáctém století neměli již ani oni vlastního státu.

4) Byla to polská „panská řeč“, sociální, politický a hospodářský vliv, polská osvěta, její vzor romantického revolučního národovectví, co podstatně dotvářelo ukrajinskou národní myšlenku. Natolik, že ta se po svém ustálení a posílení s polskou národní myšlenkou nutně musela rozejít – ve zlém. V šedesátých letech se od buditelské práce přešlo k politickým požadavkům, jimiž Ukrajinci odmítli jak polské, tak ruské nároky. A tak když Poláci („Laši“, „Leši“, podle jejich „praotce Lecha“) v souvislosti s protiruským povstáním z roku 1863 zdůrazňovali historická polská práva na ukrajinské území, ukrajinští nacionálové výzvu, aby se k buntu přidali, odmítli. Polská strana jim následně oplatila kontrapropagandou, v níž se lze dočíst, že „nemůže býti Polska bez Ukrajiny jako Itálie bez Neapole, Francie bez Loiry“; podle polských nacionálů Ukrajinci náležejí k Polákům a ukrajinština je polským nářečím, „ukrajinství“ pak plodem zahraničních intrik. Tady začíná pozdější banderovské „proti všem“: Rusům, Polákům, Němcům i samotným Ukrajincům, nejsou-li hned šovinisty – horoucími nacionalisty – jejich ranku. K tomu viz výjimečně působivé polské drama *Volyň* (r. W. Smarzewski, 2016). I přes odmítnutou účast na polském povstání se proto v dosud k buditelským snahám shovívavém Rusku začaly ozývat hlasy, že rozmach ukrajinismu povede jen k odcizení od společného ruského života. Důsledkem byla tvrdá represe: zákazy, cenzura, postihy (o jakých by ovšem mohli vyprávět i Velšané nebo Irové). V roce 1876, v rámci všeobecných protiliberalistických opatření carského výnosu (ukazu), bylo ukrajinské hnutí v ruském státě přísně potlačeno (a to zrovna v době, kdy balkánské Slovanů zbavil Rus tureckého jha!) Krátké uvolnění nastalo až o třicet let později, následkem prohrané války s Japonskem a první revolucí proti teokratickému absolutismu („samoděržaví“): 1905-6. Vlastní zrod ukrajinského moderního, radikálního nacionalismu, národně-revolučních tajných spolků mládeže, spadá právě do tohoto represivního třicetiletí. V tutéž dobu bylo již možné domluvit se výhradně ukrajinsky i o abstraktních otázkách (100 let trvalo vytváření slovníku se záměrem, aby se co možná nejvíce odlišil od ruštiny), jméno Ukrajinci si již osvojil i lid a jeho vůdci přijali za státní znak trojzub, někdejší rodový znak knížete Vladimíra z normanské krve.

Na závěr chceme ještě připomenout

5) Anglii, která tehdy sice ukrajinismus přímo neposilovala, jinak však soustavně oslabovala Rusko po celá desetiletí; v obavě, že by mohlo ovládnout Bosporskou úžinu, Dardanely, proniknout dokonce do Středozevního moře a k Suezmu, podporovala vždy muslimanské Turecko proti Rusům a balkánským Slovanům, kteří proti osmanské nadvládě v letech 1875-76 slavně povstali (k tomu čti Holečkovy *Černoorské junáky*). Vedle tradičního zalíbení v půlměsíci (nezapomínejme na anglické antikatolictví vůči románským státům a Irsku) stálo za touto její nepřátelskou politikou i trvalé soupeřenství ve střední a daleké Asii; v osmdesátých letech ruská moc stanula na hranicích Afghánistánu sousedícího s britským panstvím nad Indií! Děs... Odtud se datuje i trvalá anglická propaganda (dr. Goebbels se jí v její účinnosti pokoušel napodobit, povětšinou však svého vzoru nedosáhl), označující Rusko za hlavního rušitele světového míru. Dnes jsou Francie, Rakousko, Německo, Polsko i Anglie dávno pouhou periferií moci, jejich protiruskou a ukrajinskou agendu však převzaly Spojené státy americké, přičemž nadproporčně se v ní za ně angažují **Židé** s ukrajinským, litevským a podobným původem. Jejich operaci pokládáme za historicky zdaleka nejúspěšnější, či spíše bezprecedentní – nechat vzájemně vykrváct miliony slovanských nepřátel, poničit a oslabit jejich obrovité státy, to je v tomto rozsahu strategicko-taktický výkon skutečně

nesrovnatelný. Obě takto „bezdotykově“ dobývané země jsou navíc USraelem dávno kolonizovány „kulturně“, ostatně jako většina světa zapletená a chycená do nejrůznějších sítí několika málo velkých dravců, lovců, Rybářů. Ať už současný konflikt na Východě skončí jakkoli, atlantický had nemůže prohrát, jen jeho pěšci –, má tedy před sebou posledního mocného soupeře, čínského draka.

Pozn. Zatímco v první polovině devatenáctého století ukrajinští buditelé, začínající teprve psát lidovým jazykem (tj. ukrajinsky), ještě věřili ve velkou federaci slovanských národů, v druhé byli ukrajinští nacionálové již pranýřováni coby zrádci panslovanské myšlenky, slovanství vůbec, a tudíž pouhý vyhoněný plod nepřátel slovanské věci. První vyslovené protiruský separatistický ráz mělo Bratrstvo Cyrila a Metoděje z let 1846–1848. Česká zkušenost se Slováky potvrzuje, že národovci u autonomistických a federativních cílů neustrnou. Při první příležitosti prosazují víc. Podle: *Dějiny východních Slovanů* I. až III. (Praha: Melantrich, 1947) prof. dr. Josefa Macůrka.